

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

891.99

G-40

891.542-3

Կ-35

ՆԱՐ-ԳՈՍ

ՆՈՐԱԾԻՆ ՄԱՆՈՒԿԸ

Վ.Ա.ՂԱՐՇԱՊԵՏ

Տպարան Մայր Աթոռոյ Արքայ էջմիածնի

1904

ETOS . TB . DT
12 MAR 2011

W 1312

891.99

2-40

u. s.

ՆԱՐ-ԴՈՍ

207

ՆՈՐԱԾԻՆ ՄԱՆՈՒԿԸ

1887
1887

092 - 13/138

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ

Տպարան Մայր Աթոռոյ Սբբոյ Էջմիածնի

1904

10.07.2013
1705 1111 11

46215

ՆՈՐԱԾԻՆ ՄԱՆՈՒԿԸ

1.

Շուշանը—մի պատիկ, լղար կին—կուչ էր եկել իրենց տան անկիւնում: Այդ տուն կոչուածը մի բաւական մեծ խրճիթ էր, որ երբեմն տիրոջ կիթան կովերի համար գոմի տեղ էր ծառայում: Պատերն այնքան խոնաւ էին, որ քիչ էր մնում ջուր հաթէր: Գետնից բաւական բարձր գանուած մի հասարակ լուսամուտի չորս ապակիներից երկուսը կոտրուած էին և տեղը թղթեր էին կրպցրած: Ներսն այնքան մութն էր, որ օրուայ լոյսից մտնողը պէտք է մի քանի րոպէ սպասէր, մինչև որ բան տեսնէր: Մակայն դրսից լոյսը մտնելուն քիչ չէին օգնում և դրան տախտակները, որոնք մի-մի մատ հեռացել էին իրարից: Դրան այդ արանքներից լոյսը դրսից զուգահեռական երկար գծեր էր շարտում մինչև հանդէպի պատը:

Աշուն էր: Յուրա քամին շրխշխկացնելով շարժում էր դուռը և սուսալով ներս էր մտնում նրա արանքներից: Լուսամուտի երկու կոտրուած ապակու տեղ կպցրած թղթերն ուռչում փքում էին դէպի ներս, գողում գողգողում էին և ապա յանկարծ դէպի դուրս փխտում շառաչիւնով:

Շուշանն ամբողջ մարմնով դողալով կուչ էր եկել հին լաթերի վրայ և վերմակի նմանութիւն ունեցող մի ինչ-որ բան էլ վրան էր առել: Նա տնքում էր, և քամու կատաղի ձայների մէջ հազիւ էր լսում նրա տնքոցի ձայնը, երբեմն էլ

Дозволено Цензурою 24 Апрель 1904 г. г. Тифлисъ

չղաճգաբար կճկուում էր իւր լաթերի վրայ և ատամները սեղմած մի-մի երկարատե սուր ճիչ էր արձակում:

Նա երկունքի տանջանքի մէջ էր: Հազիւ երեսուն տարեկան, նա արդէն չորս օրդի ունէր, և մէկն էլ շուտով լոյս աշխարհ պիտի դար: Ո՞ւմ համար, ի՞նչի համար...

Օրական հացի կարօտ ընտանիքի զաւակ էր նա: Հայր չունէր, մայր ունէր, որը լուացարարութեամբ էր պարապում: Եղբայրներ շատ ունէր, բայց նրանք բոլորն էլ «պաժառուիք» էին. ջիւր էին կտրում և «աշխատած» փողով Խոջիվանքի գերեզմանատան մի մատուռի մէջ նստած՝ «զոււար» էին խաղում կամ արգանով քէֆ անում միկիտանիսանում: Այդ էր նրանց պարապմունքը: Հասկանալի է, որ նրանք մի դրոշի պէտք չէին տան համար: Մայրը բերնից կտրել փող էր ետ ձգել աղջկան մարդու տալու և իւր թաղման համար: Մի սնդուկ, մի ձեռք շոր և երեսուն բուբլի էլ օժիտ տուեց իւր աղջկան և տասչորս տարեկան հասակում պսակեց: Իսկ ինքը մի քանի տարուց յետոյ մեռաւ և թաղուեց իւր ետ դցած փողով:

Խելօք տղայ էր Շուշանի մարդը: Ամուսնութիւնից առաջ աշակերտ էր աղիւսի մի գործարանում. լաւ աղիւս, թոնիր, քրեղան, չափ ու կուժ պրել գիտէր: Բայց ամուսնանալու ժամանակ, Աստուած գիտէ ինչու, անպատուաբեր համարեց իւր համար այդ պաշտօնը, թողեց ու դնաց տաւար քշող դառաւ: Ղասաբները Սալում մտացու

տաւար ու ոչխար էին առնում, տալիս էին Կարպետին (այդպէս էր նրա անունը), և նա քշում էր դէպի սպանդանոց: Կամ թէ չէ, յաճախ պատահում էր, որ սրբերին հաւատացող մարդիկ մատաղացու էին առնում և տալիս էին Կարպետին, որ տանի մօրթի կամ մատաղ անողի տանը, կամ միօրեւէ հեռու ուխտատեղում: Եւ դրա համար օր էր պատահում, որ նա ստանում էր տասը կոպէկ և օր՝ երբ աշխատում էր մինչև մի ուրբի: Իսկ շատ յաճախ բան չէր պատահում, հետևաբար ոչինչ չէր ստանում: Կինն օգնում էր նրան — հինած էր մանում: Բայց և այնպէս մարդ և կնոջ աշխատանքը հազիւ էր բաւականանում տան վարձը տալու — ամսական երկու ուրբի — և ցամաք հաց առնելու: Երբեմն, երբ բան չէր պատահում, ամբողջ օրերով քաղցած էր մնում ամբողջ ընտանիքը: Այդպիսի դէպքերում նրանք երանի էին տալիս փողոցի շներին, որոնք գոնէ ոսկոր էին գտնում կրծելու համար: Կարպետի ընտանիքը դառն օրեր էր քաշում մանաւանդ ձմեռը, երբ, ճիշտ է, աշխատանք աւելի էր լինում, քան ամառը, բայց կարիքն էլ սաստիկ էր լինում. հարկաւոր էր առք հագուստ, վառելիք էր հարկաւոր: Չմեռն այնպէս անցնում էր, որ նրանց քուրսին դրեթէ երբէք չէր տաքանում: Ինքը Կարպետը մի հին քուրք ունէր և կոլորում էր մէջը, բայց կինն ունէր չթի, հազար տեղ կարկատան գցած մի դերիտ և մի պատուոտուն շալ, իսկ երեխաները տկլոր-չվախ փղվազում էին ցրտից:

Չորս երեխաներից ամենամեծը աղան էր—
 7-8 տարեկան։ Հայրը սկզբում նրան մանրունք
 ծախողի մօտ աշակերտ տուեց, շաբաթը բերում
 էր 20 կոպէկ, բայց մի տարուց յետոյ փախաւ
 մանրունք ծախողի մօտից և սկսեց պարապ-սա-
 րապ թրև գալ իւր նման փոքրիկ կինտոնների հետ-
 Հօր ձեռքը չազգեց նրան. տնից էլ փախաւ, և
 ծնողները չէին իմանում, թէ որտեղ է նա օրը
 մթնացնում և գիշերը լուսացնում։ Վերջապէս
 հայրը մի անգամ տեսաւ, որ մի ոտիկան իւր
 երեխայի թևից բռնած տանում է ոտիկանա-
 տուն. նրան բռնել էին գողութեան համար։

Սեղբակը (այդպէս էր կարապետի որդու
 անունը) սարդներ, թուրքը ցամաքել էր, բայց ոտ-
 տիկանի հետ գնում էր հաստաա քայլերով, ազա-
 մարդու պէս։ Նա տեսաւ հօրը, բայց ձայն-ծպուտ
 չհանեց։

— Հնիսդ ա, շան որդի, — ասաց հայրը և ան-
 ցաւ գնաց։ Այդ բոպէին նա մի քանի ոչխար էր
 քշում։

II.

Աշնան քամին ունում էր դուրսը։ Շուշանը
 անքում էր ներսը։ Երեխաներից երկուսը, մէկը
 երկու, միւսը երեք տարեկան, ծախապատիկ նստած
 էին խոնաւ գետնին փռուած մի հնամաշ խալիչի
 վրայ և զլխով-ոտով ծածկուել էին հազարումի
 ծակուծուկ ունեցող մի հին գեղնած եափնջու
 տակ։ Այդ եափնջին թուխս նստած հաւի գեր
 էր կատարում, իսկ նրա տակը ցրտից պատա-

պարուած երեխաները ճուտերի էին նման։ Տեղը
 տար էր, և նրանք խաղում էին իրար հետ. եա-
 փնջու տակից լուում էին անհոգ քչփչոցի և եր-
 բեմն ծիծաղի ձայներ։ Քամու կատաղի ժամանակ,
 երբ դուռը սովորականից աւելի էր չրխչրխում,
 նրանք յանկարծ գլխներից յետ էին քաշում
 եափնջու ծայրը, նայում էին դրանք մի այնպիսի
 հայեացքով, որ կարծես թէ մարդու էին սպա-
 սում, և, տեսնելով, որ ոչոք չկայ, ցրտից սար-
 սուելով եափնջին նորից գլուխներն էին քաշում
 և շարունակում իրենց երեխայական քչփչոցը։

Իուռը բացուեց և շտապով ներս մտաւ ոտա-
 բոբիկ, գլխաբաց, գզգզուած մազերով 6—7 տա-
 րեկան մի աղջիկ։ Սառը քամին խանձել էր նրա
 դէմքը, մերկ ոտները կապտել էին։ Շտրակին մի
 տապրակ ունէր։ Մի ոտը գետնին դիմհար տա-
 լով, ցրտից սառած ձեռքերով հազիւ նա կարո-
 զացաւ քամու ուժգին հոտանքի դէմ յետ դնել
 դուռը և ներսի սուղնակը ձգել։

Եափնջին նորից շարժուեց, և երկու փոք-
 րիկներն ուրախական ծղրտոցով ողջունեցին իրենց
 քրոջ գալուտուրը։ Նոյն բոպէին եափնջին մի կողմը
 թուաւ, և արդէն սափ վրայ էին երկու գրեթէ
 մերկ երեխաներ, ուրախ, երջանիկ դէմքով։ Ֆուր-
 տը մնացան նրանք, օրովհետև հացի հոտ սառան։

— Վայ, ջանս-մանս, Սոնէն հաց ա բերել, —
 ուրախութիւնից պար եկաւ մեծը։

— Վայ, ձանս-մանս, Սոնէն հաց ա բերել, —
 կապկի պէս կրկնեց փոքրիկը։

Սոնէն, դուռը փակելուց յետոյ, արագու-

Թեամբ ժօտեցաւ ժօրը և տօպրակը շալակից վայր բերեց:

—Մ.յ, հաց էլ տուին, պանիր էլ,—ասաց նա այնպիսի ուրախութեամբ, որ կարծես թէ շալակով սակի էր բերել:

Բայց և այնպէս նրա ատամները ցրտից զարկուով էին իրար:

Մայրը տանջալից հայեացքով նայեց նրան:

—Տուր էդ լակոտներին ուտեն,—ասաց նա և նոյն բոպէին սոսկալի ցաւից կուշ ու հուպ եկաւ, հազիւ զսպելով իրեն, որ չճչայ:

Բայց Սոնէն կամեցաւ նախ տաքացնել ցրտից տառած ձեռները: Եւ մինչդեռ նա մղկտացող տասը մատը կպցրել էր շրթունքներին և բերնի գօլորչին արտաշնչուով էր նրանց վրայ, երկու «լակօտները» յափշտակեցին նրա ոտների առաջ դրուած տօպրակը և հաւաքական ոյժով քարշ տուին դէպի իրենց տաքացնող եամինջին: Քոյրը կատուի արագութեամբ թռաւ նրանց ետևից և դեռ կիսաճանապարհին պինդ փամփաշեց երկուսի գլխին էլ: Հարուածը երևի սաստիկ էր, որ ամենափոքրիկը բարձրաձայն սկսեց լաց լինել: Նրանից մեծն էլ պօռչ արեց, բայց զսպեց իրեն:

—Մ.յ, կտորուէք դուք, կտորուէք, — ուժապառ, հազիւ լսելի ձայնով անիծեց մայրը:—Ս.դ՛ի, ինչ ես ուզում էդ լակոտներից:

—Բա խի չեն մուրափ տալի,—հանդատութեամբ նկատեց Սոնէն, տօպրակը տարաւ դրեց խալիչի վրայ, ծալապատիկ նստեց առաջը և բերանը բաց արեց: Տօպրակը կիսով չափ լիքն էր

հացի չոր կտորտանքով և երեսին պանրի փշրանք էր թափուած: Լաց եզոզ երեխան լուեց և միւսի հետ գնաց նստեց տօպրակի առաջ:

—Չեռը չտաք, թէ չէ կըստանեմ,—սպառնաց քոյրը և վեր կացաւ, որ թարեքից մի քրեղան վերցնի պանրի փշրանքը մէջն ամելու:

Բայց քաղցած երեխաները չվախեցան այդ սպառնալիքից. հազիւ քոյրը մի երկու քայլ էր արել, որ նրանք ձեռները կօխեցին տօպրակը և իւրաքանչիւրը թուցրեց հացի առաջին պատահած կտորը: Սոնէն այս անգամ էլ կամեցաւ վրայ հասնել, բայց արդէն ուշ էր. երեխաներից մէկը մի անկիւնը թռաւ, միւսը—միւս և իւրաքանչիւրն ազահաբար արդէն կրծում էր իւր յափշտակած որսը, երբ քոյրը նախ մէկին սկսեց թակել, յետոյ միւսին: Երեխաները կուշ էին եկել մէկը մի, միւսը միւս անկիւնում, յափշտակած հացի կտորները պինդ շեքներն էին կօխել, որ քոյրը չխլի և, թէև քրոջ անխնայ հարուածները բաւական ցաւ էին պատճառում նրանց սկզբ մարմինն, բայց նրանք ձայները փորն էին դցել, լաց չէին լինում—երևի դդում էին, որ յանցաւոր են և իրենց արժանի պատիժն են կրում: Սակայն վերջի վերջոյ Սոնէն աջողուեց երկուսի ձեռքից էլ խլել յափշտակած հացի կտորները: Ս.յս անգամ այնպիսի ճիչ ու ծղրտոց ընկաւ խրճիթը, որ այլ ևս չէր լուում քամու կատաղի ձայնը:

—Բա՛, ես ձեզ չասեցի, որ ձեռը չտանք— իրատական տոնով նկատեց քոյրը:

—Տ՛՛, տափը մտած, ինչ ես ուզում էդ լա-

կօտներից, — տանջուած ձայնով աղաղակեց մայրն աղջկայ վրայ: — Տուր զահարումար անեն, էլի: Ես իմ ցաւի հետ ըլեմ, թէ ձեզ հետ: Ա՛յ, կտորուէք դուք, կտորուէք:

— Բա խի չեն մուլափ տալի, — հանդատութեամբ կրկնեց Սոնէն և զնաց, որ քրեղան վեր բերի թարեքից:

Մօր միջամտութիւնն առիթ տուեց երեխաներին աւելի ևս բարձրացնելու իրենց ձայնը: Ճղճղում էին խողի ճուտերի պէս:

Մայրն այլ ևս չգիմացաւ, վեր թռաւ տեղից, կատաղած վագեց դէպի աղջիկը և այնպէս պինդ ձիգ տուեց նրա մազերից, որ նա ձեռքից բաց թողեց երեխաներից խլած հացի կտորները և մի սոսկալի ճիչ արձակելով փռուեց գեանին: Դրանից յետոյ Շուշանն անլուր անէձքներ թափելով քարշ եկաւ նորից դէպի իւր լաթերը և նորից կորուեց նրանց մէջ: Այժմ երեխաները միանգամից լուեցին և նրանց քոյրն էր, որ գեանին վայր ընկած լաց էր լինում:

— Ձենդ կորի, թէ չէ, էս ա, էլի վեր կացայ: Երևի մօր այդ սպառնալիքն աղբու էր, որ Սոնէն յիրաւի ձայնը կտրեց, վեր կացաւ, հաւաքեց գեանին թափուած հացի կտորտանքը և ուռած-վերած չալրտեց երեխանց առաջը, որանցից խլել էր:

— Ըհը՛, չու արէք:
Երեխաներն իսկոյն վրայ թափուեցին քաղցած գայլերի պէս:
Սոնէն թարեքից վերցրեց մի քրեղան, զնաց

նստեց հացի տօպրակի առաջ և սկսեց պանրի փշուրները ջոկել ու քրեղանն ածել: Երեխաները վախվիսելով մօտեցան նրան և սկսեցին վագվագալ: Նրանք պանիր էին պահանջում:

— Ըհը՛, չու արէք, — կրկնեց քոյրը և պանրի մի-մի փշուր թափեց նրանց վրայ:
Երեխաներն ագահաբար վրայ ընկան գետնին թափուած պանրի փշուրները հաւաքելու:

Սոնէն պանրի փշրանքը հացի կտորտանքից ջոկում և քրեղանն էր ածում մեծ գործ կատարող մարդու լրջութեամբ: Նա մի առանձին հպարտութիւն էր զգում, որ այդքան պանիր էր բերել իրենց ծանօթ մի ընտանիքից, ուր յաճախ կամ ինքը, կամ մայրը մի փոք հացի համար գնում էին ամբողջ օրով կամաւոր աղախնի գեր կատարելու — սամավար սրբելու, բակն աւելելու, ծծկեր երեխային պահելու և այլն: Պանիրը հացից ջոկելիս, Սոնէն, ի հարկէ, չմոռացաւ իրեն, թէ և ճանապարհին իւր բաժինն արդէն կերել էր: Նա ջոկեց հացի համեմատաբար մի փափուկ կտոր ու պանրի մի մեծ փշուր և սկսեց ուտել: Երեխաներն իրենց բաժինը ձեռաց վերջացրին և նորից սկսեցին վագվագալ: Քոյրն այս անգամ այնքան բարեհաճ գտնուեցաւ, որ առանց ծեծ ու կռուի մի-մի կտոր հաց ու պանիր էլ չալրտեց նրանց վրայ: Այդ օրը մի ասն էր երեխաների համար. — հացի հետ նրանք պանիր էլ էին ուտում... Այդպիսի երջանկութիւն շատ քիչ էր պատահում նրանց:

Երբ նրանք կշտացրին իրենց քաղցած փորը, նորից մտան ետինջու տակ, այս անգամ հիւրա-

սիրելով և քրոջը, որ արդէն հաշտուել էր նրանց հետ: Երեքն էլ դո՛հ էին իրենց վիճակից, փորները կուշտ էր, ետինջին տուք, էլ ինչ էր հարկաւոր: — Ոչինչ: Եւ նրանք ուրախ-ղուարթ քչփչում էին իրենց միայն հասկանայի բաներ:

Այն ինչ աշնանային կարծասու օրը արագապէս մթնում էր, և առանց այն էլ մութ խրճիթը թաղում էր մթութեան մէջ: Նրան տախտակներէ արանքից ներս թափանցող լոյսի շերտերն այժմ հաղիւ էին նշմարում: Օրը տարածամելու հետ քամին կարծես աւելի սաստկանում էր և սպառնում էր լուսամուտի թուղթը պատուելով ներս խուժել ամբողջ թափով:

— Աղջի, — կանչեց Շուշանը:

Սոնէն դուրսը հանեց ետինջու տակից:

— Վեր կաց, էն անտէր ճրագը վառի:

Յրտից սարսուելով Սոնէն վեր կացաւ իւր տաք տեղից, վառեց թարեքի վրայ դրուած փոքրիկ լամպը և վաղելով նորից մտաւ ետինջու տակ: Լամպն այնքան լոյս չէր արձակում, որքան ծուխ, որովհետեւ ազակին կիսով չափ կտարուած էր. ծուխը հաստ շերտերով լիղել էր նրա պատերը և այժմ այդ շերտերի վրայ նոր շերտեր էր աւելացնում:

Ետինջու տակ քչփչոցի ձայները շարունակուում էին. ամենից շատ լսում էր քրո՞ջ ձայնը, ինչպէս երևում էր, նա հեքեաթ էր պատում: Բայց այդ քչփչոցի ձայները շուտով տեղի տուին յօրանջումներին: Սոնէն նորից դուրս եկաւ ետինջու տակից, յայտնի չէ որտեղից քարշ տուեց մի փոքրիկ դոշակ և վերմակ, անկողին պատրաստեց, որի վրայ կուշ եկան երեքը միասին, վերմակը և ետինջին վրաներն առան ու նոյն բոսկին էլ քնեցին:

III.

Մինչդեռ նրանց մայրը իւր լաթերի վրայ կուշ ու հուպ դալով շարունակում էր անքալ զսպուած ձայնով. ջաւերը դնալով սաստկանում էին: Նա մենակ էր, ոչոք չունէր, որ օգնէր իրեն: Երկու երեխայն այդպէս, առանց «տատօր» օգնութեան էր բերել, որովհետեւ աղքատ էր: Նոյն այդ աղքատութիւնն էր պատճառը, որ իւր մինչև այժմ բերած բոլոր երեխաները ամիսներով «հարամ» էին մնացած՝ — մարդ չէր ճարուում, որ «հալալէր» — կնքահայր դառնար: Եւ այդպէս «հարամ» էլ կը մեծանային նրանք, եթէ դարձեալ այն ընտանիքը չլինէր, որն այդ օրը մի տապրակ հացի կտորանք և պանրի վիշուրներ էր ուղարկել. այդ ընտանիքի հայրն էր, որ «հոգու խաթէր» իւր որդուն ուղարկում էր Կարապետի երեխաներին մկրտելու, մի քանի ուրբի ծախս անելով: Շուշանը երախտագիտութեամբ էր յիշում այդ բարի ընտանիքի անունը, որը քաղցած ժամանակ միշտ հաց էր տալիս իւր երեխաների համար, տկլոր ժամանակ — հին հագուստեղէն: Բայց Շուշանն ամօթխած կին էր. նրա երեսը չէր բռնում ամեն կարիք եղած ժամանակ դիմելու այդ ընտանիքին, ուստի մեծ մասամբ սոսկալի աղքատութիւն էր կրում: Մեծ որդուց նա յոյսը բոլորովին կտրել էր. այդ որդին «պաժառնի» էր դարձել և մի քանի անգամ արդէն բանտ էր նստել: Մարդը մեծ մասամբ պարապ էր և վերջերն էլ սկսել էր իրեն գինու տալ, այնպէս որ դորձ պատահած ժամանակն էլ

հաղիւ մի-մի անգամ միքանի ֆունտ ցամաք հաց էր բերում տուն։ Պատահում էր, որ կարապետը օրերով, նոյնիսկ շաբաթներով տան երես չէր տեսնում, որովհետեւ ոչխար կամ տաւար էին յանձնում իրան հեռու տեղ քշելու։ Այժմ էլ նա քաղաքումը չէր. մի ամբողջ հօտ մատաղացու ոչխար էր քշել Բոյնիսի ս. Գեորգ ուխտատեղին, որի տօնն էր այդ շաբաթ։ Ամբողջ երկու-երեք շաբաթ կուշանար, և դնալիս ապրուստի ոչ մի կոպէկ չէր թողել տանը, որովհետեւ չունէր։ Եւ Շուշանը, երկուերի ծանր օրերի մէջ, մնացել էր մենակ, իւր երեք երեխաների հետ, դուռն երեսին ետ դրած, քաղցած, տկուր։ Յուրան էլ միւս կողմից էր նեղում։ Աշնան և ձմրան ամիսներին քաղցն այնքան զգալի չէր այդ աղքատ ընտանիքի համար, որքան ցուրտը. հաց միշտ կարելի էր ձարել, թէկուզ մութ բալով, բայց ամուխ, փայտ ո՞վ կըտար։

Մի ամբողջ շաբաթ է, որ քամին չի դադարում. փչում մարդու երես է խանձում, մտնում է խրճիթի հաղար ու մի ծակուծուկերից։ Լաթերն այնքան ոյժ չունին, որ տաքացնեն Շուշանի կմաղքացած մարմինը։ Կարելոյն չափ նա աշխատում է կծկուել, բայց և այնպէս նրա տոները սառայց են կտրուել։

Բայց ցուրտն ինքնըստինքեան երկունքի ցաւերն են այժմ, որ սոսկալի տանջանքներ են պատճառում նրան։ Նա այլ ևս չի դապում իրեն. նա կուշ ու հուփ է գալիս, աղաղակու՛մ. Խրճիթում լուում է երեք քնած երեխաների հաւասար շքնառութիւնը, թնդանօթ անգամ արձակես, նրանք չեն զարթնիլ։ Թարեքին դրուած լամպի կոտրուած

ապակին արդէն բոլորովին սեւացել է. սև ծուխն ու կարմիր բոցը դուրս են գալիս ապակու միջից վառուած թանրի նման։ Խրճիթը հետզհետէ լրցւում է խեղդող ծխով։ Բայց քամին օգնում է, դրան արանքներից դուրս է քշում այդ ծուխը, փոխարէնը մաքուր ցուրտ օդ ներս բերելով։

Շուշանի զգացած ցաւերն երբեմն նստում են։ Այդ միջոցներին նա մտնում է անշարժ և ալանջ է դնում, թէ ինչպէս քամին շառաչիւնով շարժում է դուռը, թէ ինչպէս լուսամուտին կրպցրած թղթերը բրբռում են։ Երբեմն նրա ալանջին է դիպչում քնած երեխաների հաւասար շնչառութիւնը։

Եւ այդ խաւարի ու դառն աղքատութեան մէջ մեծացած, իւր կեանքն անասունի պէս քարշտուած կնոջ գլխումն էլ մտրի նման մի բան է շարժուում։ Նա մտածում է, թէ ինչին է պէտք, որ նոր օրդի պիտի ծնի։ Ի՞նչ օրումն են արդէն եղածները, որ դրանց վրայ մէկն էլ պէտք է աւելանայ։ Տղայ լինի, էլի ջհաննամը, թող թէ կուղ «պաժառնի» դուրս գայ, մեծի նման. բայց որ յանկարծ աղջիկ լինի...

Բայց ցաւերը կրկին նորոգւում են, և Շուշանը կտրում է իւր մտածմունքների թելը. նա թաւալաղլոր է գալիս իւր լաթերի վրայ սոսկալի տանջանքով, անասունի պէս.

Ադամամութին, երբ հարևանի բակում արագաղն սկսեց կանչել իւր ծուղրուղուն, Սոնէն աչքերը բաց արեց և գլուխը հանեց վերմակի և ետինջու տակից։ Առաջին բանը, որ տարօրինակ

Թուաց նրան, այդ այն էր, որ Թարեքին դեռևս վառուժ էր ծխից արդէն բոլորովին սևացած լամպը: Յետոյ մի անտոյսը ձայն դիպաւ նրա ափսոսանքին, կարծես թէ կատու էր մլաւում: Նա նրստեց անկողնում և բնազգամաճը նայեց մօր կողմը: Մայրն իւր լաթերի վրայ նստած ինչ-որ տարօրինակ շարժողութեան մէջ էր: Կատուի մլաւոցի պէս ձայնն այնտեղից էր դալիս: Նա կամաց վեր կացաւ և ցրտից սարսուելով մօտեցաւ մօրը: Մօր գոգին նա մի պատիկ, շատ պատիկ երեխայ տեսաւ, մերկ, կարմիր: Մայրը, ամբողջ մարմնով նրա վրայ թեքուած՝ անդամները պինդ սեղմել էր իրար և ձեռքերով հուպ էր տալիս երեխայի կոկորդը: Նորածին մանուկը տարօրինակ կերպով շարժում էր իւր պատիկ կարմիր ոտներն ու ձեռքերը: Նրա ձայնն այլևս չէր լսոււմ:

Սոնէն յանկարծ ճշաց ինքն էլ չէր իմանում — ուրախութիւնից, որ իւր մայրը երեխայ էր բերել, թէ սարսափած այն բանից, ինչ որ անում էր մայրն իւր նորածին երեխային...

Շուշանը ցնցուեց և միանգամից բաց թողեց մանուկը: Նա նոր տեսաւ իւր աղջկան: Կարճ ժամանակ մայր ու աղջիկ՝ երկուսն էլ սոսկումով նայում էին իրար աչքերի: Յետոյ մայրը ուժասուլառ յետ ընկաւ իւր լաթերի վրայ և ասաց.

— Ով որ հարցնի, կասես մեռած էր...

Եւ ցրտից պատասպարուելու համար նա վերմակը վրան քաշեց:

Վերմակի վրայից մի գունդ մսի նման դէպի մօր ոտները գլորուեց խեղդամահ եղած նորածին մանուկը:

«Ազգային գրադարան»

NL0357719

46215

